

Medrese ve İlahiyat Kavşagında
İSLÂMÎ İLİMLER
(Uluslararası Sempozyum)

المؤتمر الدولي للعلوم الإسلامية بين المدارس الإسلامية التقليدية
والكليات الحديثة المعاصرة

Islamic Sciences at the Crossroad of Madrasah and Theology
(International Symposium)

29 Haziran - 1 Temmuz 2012
29 June – 1 July 2012

2. Cilt

Editör
Yrd. Doç. Dr. İsmail NARİN

Bingöl Üniversitesi Yayınları
2013

Nurşin Medresesinin Yetiştirdiği Mutasavvıflar

Bülent AKOT¹

Özet

Çalışmamızda tasavvufi ekolü de içinde barındıran Nurşin Medresesi ve orada yetişmiş mutasavvıflar ele alınmıştır. Çalışmamız boyunca Nurşin Medresesinde yetişen mutasavvıf âlimlerin hayatları, eğitimleri, müşidleri, müridleri, eserleri ve fikirleri tanıtılmıştır. Bilindiği üzere Nurşin Medresesinde ilk divan Şeyh Abdurrahman-ı Tâğî (ö.1304/1886) tarafından kurulmuştur. Öncelikle Tâğî'den ve fikirlerinden bahsedilmiştir. Sonrasında divanda Tâğî'nin oğlu olan Hazret lakabıyla da bilinen Şeyh Muhammed Ziyauddin'in (ö.1342/1923) hayatı ve tasavvuf düşüncesi üzerinde durulmuştur. Ayrıca Şeyh Muhammed Ma'sum (ö.1390/1971) ve Muhammed Maşuk (ö.1395/1975) anlatılmıştır. Her iki mutasavvıf hakkında özlü bilgilendirme ve değerlendirme yapılmıştır. Nihai olarak Nurşin Medresesinde yetişmiş olan mutasavvıfların toplumsal ve dini yaşantıya olan etkileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Nurşin, medrese, molla, tasavvuf, mutasavvıf.

Sufis Who Grow Up In The Madrasah Of Nurshin

Abstract

In this study we dealt with case of Nurshin and sufis. Nurshin as a distinct has a distinguished place in the history of schools of Sufism in the eastern of Turkey. We tried to shed lights on lives education and teachings of mystics as a master or disciples who grow up in Nurshin. It is a well known fact that first Diwan (Chamber) in Nurshin established by Şeyh Abdurrahman-ı Tâğî (d.1304/1886). In the border of this study at first stage mystical ideas of Tagi is being considered. Secondly

1 Yrd. Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi / BİTLİS [bulentakot@hotmail.com].

the life and mystical teachings of his son, known as Hazreth Şeyh Muhammed Ziyauddin (d.1342/1923) is examined. Also two eminent sufi belonging to sufi tradition of Nurshin, Şeyh Muhammed Ma'sum (d.1390/1971) and Muhammed Maşuk (d.1395/1975) teachings are our concern. Finally we tried to clarify the social and religious affects of sufis who grow up Nurshin.

Key words: Nurshin, madrasah, mulla, sufism, sufi, mystics.

Giriş

Nurşin Medresesi

Doğu ve Güneydoğu bölgesinin ilim ve irfanda köklü bir geçmişinin olduğu kuşku götürmez bir gerçektir. Bölgenin ilimle tanışma süreci, İslam Tarihi itibarıyla hemen hemen İslam'ın girişi ile başlamaktadır. İlim, bölgede hayatiyetini kimi zamanlarda mahalli yöntemlerin güçlü desteği ile sürdürdü; kimi zamanlarda ise halkın hasbî ve fahrî desteği ile devam ettirdi.² **Özellikle** Van ve çevresindeki medreseler, Doğu Anadolu'daki diğer medreseler gibi, devletin İran ve Ortadoğu ilişkileri başta olmak üzere serhat şehirlerindeki halkın Ehl-i Sünnet İslam inancı ile Osmanlı'ya bağlılığını sağlamada büyük roller üstlenmişler ve başarılı olmuşlardır. Şah İsmail ile Doğu Anadolu'da yeniden alevlenen Ehl-i Şia davası askerî tedbirlerin ötesinde bu medreseler sayesinde bertaraf edilmiştir. Ayrıca kurulan vakıflar sayesinde medrese öğrencileri ile birlikte muhtaç halka da iki öğün yemek verilerek sosyal barış ve dengenin sağlanmasına katkıda bulunulmuştur.³ Buradan hareketle medreselerden yetişenler halkın hem dini hem de sosyal meselelerinin çözümüne hizmet etmekteydiler. Bu sebeple hakla yakın bir ilişki içindeydiler.⁴

Medreselerin halk ile ilişkilerinin en önemli boyutu elbette ki, din konusunda özellikle de tasavvufî **hayatın yaşatılması**, medreseli mutasavvıflar yoluyla olmuştur. Bunun en bariz örneğini Nurşin Medresesi içinde bulunan mutasavvıf mollalarda müşahede etmekteyiz.

Bu bakımdan Nurşin Medresesi, Seyda ünvanıyla bilinen Şeyh Abdurrahman-ı Tâgî ile başlayıp onun oğlu olan ve *Hazret* lakabıyla meşhur olan Şeyh Muhammed Ziyauddin tarafından yaşatılan medrese olarak karşımıza çıkmaktadır. Nurşin'de ilk divan, Şeyh Abdurrahman tarafından kurulmuştur. Şeyh Abdurrahman'dan sonra, Şeyh Ziyauddin oturmuştur. Daha sonra bu divanda Şeyh Masum da otur-

2 Halil Çiçek, *Şark Medreselerinin Serencamı*, Beyan Yay., İstanbul 2009, s. 217.

3 Abdusselam Uluçam, "Van ve Çevresindeki Osmanlı Medreseleri", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 2002, s. 784.

4 Murat Akgündüz, *Osmanlı Medreseleri*, Beyan Yay., İstanbul 2004, s. 98.

muştur. Bu divanın en meşhur ismi Şeyh Masum'dur. Bu medresede birçok alim ve mutasavvıf yetişmiştir.⁵ Nurşin medresesinde yetişmiş olan mutasavvıflar, hem mollalık hem de şeyhlik yönleri ile ön plana çıkmaktadır. Özellikle Nakşibendî Tarîkatı'nın hakim olduğu Nurşin Medresesi, aynı zamanda bir tekke özelliği de taşımaktaydı.

1. Abdurrahman-ı Tâgî (ö. 1304 / 1886)

Nurşin Medresesinin en önemli şahsiyetlerinden olan Abdurrahman-ı Tâgî, XIX. yüzyılın büyük velilerindedir. Tâgî ve Nurşinî nisbesiyle bilinir. Üstad-ı A'zam ve Seyda lakaplarıyla da meşhur olmuştur. Babası, Molla Mahmud Efendi, annesi Seyyid Molla Muhammed Efendi'nin kızı Mevasin Hanım'dır. Tâgî, 1247/1831 senesinde Şirvan'da doğmuştur. 1304/ 1886 senesinde Bitlis'e bağlı Nurşin ilçesinde vefat etmiştir ve kabri Nurşin'dedir.⁶ Babası Molla Mahmud'un erkek kardeşi yoktur, bir kız kardeşi vardır. Abdurrahman-ı Tâgî hazretlerinin hayatı hakkında geniş bir bilgiye sahip değiliz. Fakat ailesinin bulunduğu ev, halk arasında "sûfî evi" olarak bilinir. Beşi kız, altısı erkek on bir çocuğu vardır. Erkek çocukları; Şeyh Muhammed Ziyauddin, Şeyh Abdurrahim, Şeyh Muhammed Raşid, Muhammed Eşref, Muhammed Derviş ve Muhammed Said'tir.⁷

Abdurrahman-ı Tâgî, ilk önce Hacı Emin Şirvani'den Rifailik, sonra Şeyh Abdulbari Çarçahî'den Kâdirîliği öğrenmiştir. Son olarak Sıbğatullah Arvasî'den Nakşibendîliği öğrenerek ondan icazet alınca ömrünün sonuna kadar insanlara irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Hocasının emri üzerine iki yıl kadılık vazifesi de yapmıştır.⁸

Tâgî'nin tasavvuf usulüne göre "kendisine dinini öğreten hocasına neden ve niçin diyen talebe iflah olmaz. Hocasına itiraz eden talebenin üzerine feyz kapıları kapanır. Sadık talebe, hocasının bütün fillerini teslimiyet ile karşılar.⁹ Ona göre Nakşibendî Tarîkatı ihlas, muhabbet ve teslimiyet üzerine kurulmuştur. Bunlardan her biri arttığında sahibinin yakınlığı, ilerlemesi ve vuslat'ı artar. Bunlar tamam olduğu zaman meram olan yakinî iman ve gaybî müşahede hasıl olur. İhlasın en aşağı mertebesi, şeyhin dışında bütün visal kapılarının kapalı olduğunu görmek ve şeyhin

5 Mehmet Yalar, "Tatvan ve Çevresinde Tarihi Medrese Geleneği", *I. Uluslararası Düünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu*, İstanbul 2008, s. 645.

6 Komisyon, *Doğu Anadolu Evliyalari*, İstanbul 2004, s. 79.

7 Mehmet İldirar, *İşaretler*, Sey-Tac Yay., Adıyaman 2000, s. 9,10.

8 *Doğu Anadolu Evliyalari*, s. 85.

9 *Doğu Anadolu Evliyalari*, s. 85.

kendisine yol göstermeye muktedir olduğunu kabul etmektir. Muhabbet ise, şeyhin murîde malından, evladından ve canından daha sevimli olmasıdır. Teslimiyet ise, şeyhin emirlerini güzel, çirkin, caiz, haram olduğuna bakmaksızın yerine getirmektir.¹⁰

Tâğî'ye göre "dünyanın arzuları ve muhabbeti insanı aldatmamalı ve dünya temenni edilmemelidir. Çünkü dünya fânî, aldatıcı ve lanetlenmiştir. Talipleri köpekler gibi kabul edilmiştir, sonu şekerle kaplı zehir gibi hüsrandır. Bütün dinlere göre onun aldatan bir süs olduğu sabittir. Bazı dinler onun durumunu açıkça belirtmişlerdir. Dünyadan murat, kulu Rabbi'nden alıkoyan her şeydir."¹¹

Tâğî, birçok tarîkatta olduğu gibi râbitaya çok önem verirdi. Akşam olduğu zaman evine istirahata çekilince, tanıdıklarından vefat eden on, on beş kişinin ismini sayardı. Sonrasında da "işte tanıdıklar birer birer gittiler şimdi sıra bana geldi" diye ölümü hatırlar ve hatırlatırdı.¹² Tâğî, birçok halife yetiştirmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- a. Şeyh Muhammed Sâmi el-Erzincanî
- b. Şeyh İbrahim el-Çokreşî
- c. Şeyh Halil el-Çokreşî
- d. Halife Mustafa el-Bitlisî
- e. Hacı Süleyman el-Bitlisî
- f. Hacı Yusuf el-Bitlisî
- g. Şeyh Fethullah el-Verkanisî
- h. Şeyh Abdulhadi el-İspaharti Çarçanî
- i. Şeyh İbrahim el-Neynikî (Bulanık)
- j. Seyyid Tahir el-Abrî
- k. Molla Ahmed ed-Dimli Taşkesanî (Erzurum)
- l. Molla Abdullah el-Hizâni Horosî
- m. Şeyh Abdullah es-Subaşî Nurşinî
- n. Molla Reşid es-Subaşî
- o. Seyyid İbrahim es-Siirdî
- p. Şeyh Abdulkahhar es-Siirdî
- q. Şeyh Abdulkadir el-Melakandî
- r. Hacı Yusuf el-Koskî (Hunus)¹³

10 Ahmet Yıldırım-Enbiya Yıldırım, *Şeyh Abdurrahman-ı Tağî'nin Mektupları*, Umran Yay., İstanbul 1983, s.102.

11 Yıldırım, *a.g.e.*, s. 36.

12 Seyyid Abdulhekim el-Huseyni, *Sohbetler*, Umran Yay., İstanbul 1987, s. 209.

13 Seyyid Osman Ustaoglu, *Geçmişten Günümüze Tarikatlar ve Silsileleri*, Ankara 2002, s. 174-175.

Abdurrahman-ı Tâgî'nin sözleri ve tavsiyeleri “**İşaretler**” adlı kitapta toplanmıştır. Diğer kitabı ise halifesi Abdulkahhar tarafından derlenip “**Şeyh Abdurrahman-ı Tâgî'nin Mektupları**” adlı iki yazma nüshadan meydana gelmektedir.¹⁴ Daha önce var olan, ancak Sıbğatullah Arvasî ve Abdurrahman-ı Tâgî halkası tarafından geliştirildiğine inandığımız tarikat ve medrese eğitiminin bir arada verilmesi geleneği içerisinde yer alan önemli simaların hemen hemen tamamına yakını, iyi bir mu-tasavvıf ve tarikat şeyhi yanında, aynı zamanda iyi bir âlim ve medrese muderrisi olarak da dikkatleri üzerlerinde toplamışlardır. Bununla birlikte İmam-ı Rabbanî, Şah Abdullah Dehlevî, Mevlana Halid el-Bağdâdî ve Seyyid Taha'dan alınan bu geleneği günümüze taşıyan ve aynı zamanda geliştirenlerin başında Şeyh Abdurrahman-ı Tâgî'nin geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.¹⁵

2. Muhammed Ziyauddin (ö. 1342/1923)

Nurşin Medresesini tam bir eğitim öğretim kurumu haline dönüştüren Muhammed Ziyauddin, 1272/1856 tarihinde Bitlis'in Hizan kazasına bağlı Usba Köyü'nde doğmuştur. “Hazret” lakabıyla meşhur olmuştur. Abdurrahman-ı Tâgî'nin oğludur.¹⁶ Muhammed Ziyauddin 1342/1923 yılının Şubat ayı Cuma günü sabah namazından sonra altmış yedi yaşında vefat etmiştir. Nurşin'de bulunan babasının yanına defnedilmiştir.¹⁷ Muhammed Ziyauddin, tek evlilik yapmış ve bu evlilikten Molla Fethullah, Cemaleddin, Takiyuddin, Nasiruddin ve Ayşe adında beş evlat dünyaya gelmiştir.¹⁸

Nurşin'in bulunduğu ortam daha çok ilim sahibi insanlardan oluşmaktaydı. Zahirî ve manevî ilimleri tahsil etmeye müsait bir ortam olduğundan dolayı ilmî yönden yetişmesine büyük katkılar sağlamıştır. En büyük desteği babasından görmüştür. Babası vefat etmeden önce onu Fethullah Verkanisî (ö.1317/1899)'ye teslim etmiştir. O da onun yetişmesi için elinden gelen her şeyi yapmıştır.¹⁹ Şeyh Fethullah, onu 1889 yılında halife ilan ederek irşadla görevlendirmiştir. Molla Ziyauddin, mürşidinin sağlığında on yıl, mürşidinin vefatından sonra yirmi dört yıl, toplam otuz dört yıl olmak üzere talebelerin zahirî ve batinî eğitimiyle geçen bir ömür sürmüştür.²⁰

14 Yıldırım, *a.g.e.*, s. 4.

15 Ömer Pakiç, “Seyyid Sıbğatullah El-Arvasî ve Seyh Abdurrahman-ı Tâgî”, *I. Uluslararası Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu*, s. 589.

16 Aladdin Haznevî, *Hazret ve Şah-ı Hazne Hayat ve Menkıbeleri*, (çev. Abdullah Demiray), Semerkand Yay., İstanbul 2012, s. 16.; M. Şefik Korkusuz, *Nehri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşibendi*, Kilim Matb., İstanbul 2010, s. 225.

17 Şeyh Alaaddin, *Şeyh Hazret Muhammed Ziyauddin'in Mektupları*, (çev. Hasib Seven), İstanbul 1982, s. 10.

18 İldırar, *a.g.e.*, s. 193.

19 İldırar, *a.g.e.*, s. 192.

20 İldırar, *a.g.e.*, s. 192.

Hazret, sık sık Kur'ân-ı Kerîm okur, sohbetleri hiç kaçırmazdı. Hasta olduğu dönemlerde bile zor olsa da uzlete çekilerek gerekli olmadıkça dünya kelamı konuşmazdı. Fakat insanlar onu çağırıldığı zaman da onları kırmamak için davete icabet ederdi. Peygamber Efendimiz (s.)'in şemailine, sahabelerin hayatlarına ve şeyhlerin menkıbelerine çok önem verir, onlar gibi yaşamaya özen gösterirdi.²¹

Hazret, I. Dünya Savaşında Rus ve Ermenilere karşı çetin bir mücadele vermiştir. Bu mücadelenin sonunda bir kolunu kaybetmiştir. Kardeşleri Muhammed Said ve Muhammed Eşref gibi birçok talebeleri şehit olmuştur. Din ve vatan uğruna yaptığı hizmetlerden dolayı zamanın bütün alimleri ve devlet adamlarının hürmet ve sevgilerine mazhar olmuştur.²² Hazret, şeriatın emirlerinin ve tarikat adaplarının, ev halkı ve yakınları tarafından uygulanmasına çok önem vermiştir. Tersine hareket edenlerle sürekli mücadele etmiştir. Vefatından sonra o bölgede ve uzak bölgede yaşayan halk arasında tam bir dine bağlılık ve uyanış belirmiştir. Önceleri Kadirî Tarîkatı'nın daha sonra Nakşibendî Tarîkatı'nın yayılmasında önemli bir yere sahip olmuştur.²³ Hazret, birçok talebe yetiştirmiş ve kendisinden sonra aşağıda adı geçen halifeleri bırakmıştır.

- a. Hacı Abdülkerim
- b. Şeyh Ahmed Haznevî
- c. Şeyh Mehmet Karaköy
- d. Şeyh Muhammed Selim Hizanî
- e. Şeyh Mahmud Zokaydî
- f. Şeyh Alauddin
- g. Tili Şeyh Şahabeddin
- h. Tili Molla Abdullah
- i. Molla Halil Kavakî
- j. Molla Yusuf Hurtî
- k. Molla Abdurrahman Çokreşî
- l. Şeyh İbrahim Abrî'dir.
- m. Molla Muhammed Emin²⁴

Muhammed Ziyauddin Hazretleri, seleflerinin yolunda gitmeyi severdi. Onları hep örnek alırdı. Ölümünden önce o da selefleri gibi yerine kimin geçeceğini belirtmemiştir. Vefat edince cenazesi Molla Abdülkerim Tertubî ve diğer dostlarının

21 İldırar, *a.g.e.*, s. 200.

22 *Doğu Anadolu Evliyalari*, s. 128.

23 İldırar, *a.g.e.*, s. 198.

24 İldırar, *a.g.e.*, s. 193.

yardımıyla yıkanmış ve kendi vasiyeti üzere babasının yanı başına defnedilmiştir. Oğlu Fethullah, kendi ölümünden birkaç gün önce Şubat ayının başında, öbür oğlu Cemaleddin de, onun arkasından yirmi iki Şubat günü ölmüş, böylece geride Takiyuddin ve Nasiruddin adlarını taşıyan diğer iki oğlu kalmıştır.²⁵

3. Şeyh Muhammed Ma'sum (ö. 1390/1971)

Nurşin Medresesinin sancılı döneminin en büyük temsilcisi olan Şeyh Muhammed Ma'sum, Nurşin velilerinden Şeyh Abdurrahman-ı Tâğî'nin torunu olup, Abdurrahim Efendi'nin oğludur. Dedesi Abdurrahman-ı Tâğî'nin vefatından iki yıl önce 1302/1884 yılında Nurşin'de dünyaya gelmiş sekiz yaşında iken anne ve babasını kaybetmiş amcası Muhammed Said Efendi tarafından büyütülmüştür. Şeyh Ma'sum'un Şeyh Ahmed, Şeyh Muhammed Maşuk, Şeyh Necmuddin, Şeyh Nurettin, Şeyh Muhyiddin, Şeyh Hüseyin adında altı çocuğu olmuştur.²⁶

Alim ve mutasavvıf olan amcası Şeyh Muhammed Ziyauddin'in himayesinde, büyük bir aile ve geniş ilmi bir çevrede büyümüştür. O da herkes gibi dini ilimleri okumuş ve âlim olarak yetiştiği gibi bir idareci olarak da yetişmiştir. Şeyh Ma'sum'un yetiştiği dönem zaman ve şartlar bakımından Şeyh Muhammed Ziyauddin ve Abdurrahman-ı Tâğî'nin yaşadığı dönemden çok farklıydı.²⁷ Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki sancılı dönem içinde irşad yapmak zorundaydı.

Şeyh Ma'sum zamanında medreseler, tekke ve zaviyeler kapatılmış, Kur'an-ı kerîm elifbası bile yasaklanmıştı. Dini eğitim, okullardan tamamen kaldırılmış, çeşitli kesimler tarafından "din afyondur" adlı altında değişik propagandalar yapılmıştır. Alim ve mutasavvıfların çoğu çeşitli sıkıntılarla karşılaşmıştır. Şeyh Ma'sum da bu sürgün felaketine uğradığı gibi, bütün mal varlığı da yağma edilmiştir.²⁸ Bu sancılı dönemi yaşayan Şeyh Ma'sum, Zilan Deresi hadisesinden sonra sürgüne gönderilmiştir. Belli bir süre Antep'te cezaevinde kaldıktan sonra tekrar Nurşin'e dönmüş ve bundan sonra medrese faaliyetlerine devam etmiştir.²⁹

Bütün baskılara rağmen İslamî eğitim ve öğretimin yeniden yapılması için büyük bir cesaret ve sınırlı imkanlarla gizliden yer altında bir medrese açmıştır. Bütün varlığını hatta hayatını da bu medresenin uğruna koymuş. İslamî eğitimi yeniden

25 Salih Uçan, *Nakşibendî Şeyhlerinin Mukaddes Sözleri*, Akpınar Yay., İstanbul 1983, s. 547.

26 *Doğu Anadolu Evliyalari*, s. 118- 119.

27 Mehmet Çağlayan, *Şark Uleması*, Çağlayan Yay., İstanbul 1996, s. 224.

28 Çağlayan, *a.g.e.*, s. 225.

29 *Doğu Anadolu Evliyalari*, s. 120.

canlandırmıştır. Bazı kimseler Şeyh Ma'sum'u bu işten vazgeçirmeye çalışmışlardır. Ona hitaben şöyle uyarılarda bulunmuşlardır: *"Medreseyi şimdilik kapat, Seyda ailesinin büyük bir felakete sürüklenmesine vesile olacaksın. Devletin dine ve dini müesseselere karşı olduğunu görüyorsun. Bunun en bariz örneği de pek çok meşayih ve ilim adamları sürgün veya hapsediliyor, tüm bu olup bitenleri görmüyor musun?"* dediklerinde Şeyh Ma'sum, bu sözlerin doğru olduğunu çok iyi biliyordu. Fakat din eğitiminin aksatılmaması gerektiğine inanıyordu. Bu şekilde nasihat edenlere şu sözlerle cevap vermiştir: *"İslamî ilimler için sürgün edilesem hatta idam edilsem bile bu kararım vazgeçemem ve şuna da kesin olarak inanıyorum ki; Allah rızası için ihlâsla bu konuya sarıldıktan sonra hiçbir şey olmayacak, Allah yardımcımız olacaktır. Eğer hocalar benim talebelerime ders vermekten korkuyorlarsa ayrılınsınlar, ben talebelerime başka hoca efendiler bulurum inşallah"* diyerek her türlü itiraz ve sözlerin kapısını kapatmıştır.³⁰

O, çocuklarından daha fazla öğrencileri ile ilgilenir, talebelerinden daha fazla bir şey, hem kendisi hem de çocukları yemez ve yedirmezdi. Her alimden ve mutasavvıftan daha fazla ibadet eder, geceleri teheccüd, zikir ve evradla geçirirdi. O, bir şeyhin halifesi değil, birçok halifenin yetişmesine vesile olan ve bu konuda hizmet veren bir mutasavvıf olmuştur.³¹

Şeyh Muhammed Ma'sum, bütün zorluklara rağmen Nurşin ve Ohin medreselerinde, günümüzde de tanınmış birçok İslam alimi ve mollası yetiştirmiştir. Rus işgali üzerine amcalarıyla birlikte kahramanca savaşmış, milis yüzbaşılığına kadar yükselmiştir. Ardından kendisine bu üstün başarısından dolayı Sultan Reşat tarafından Gümüş Muharebe Liyakat Madalyası bir berat ile birlikte gönderilmiştir; fakat daha sonra bu berat ve madalya bugün maalesef kaybolmuştur. Şeyh Ma'sum, 18 Haziran 1971 yılında yakalandığı akciğer kanserinden kurtulamayarak Nurşin'de vefat etmiş, dedesi Şeyh Abdurrahman-ı Tâğî'nin yanına defnedilmiştir.³²

4-Şeyh Muhammed Ma'şuk (ö. 1395/1975)

Nurşin Medresesinin yakın zamana ait temsilcisi olan Muhammed Ma'şuk, Bitlis'in Nurşin ilçesinde 1325/1906 yılında doğmuştur. Babası olan Şeyh Muhammed Ma'sum'un ilk zevcesi Fatima Hanım'dan dünyaya gelen Ahmed ve Necmeddin adlı iki oğlundan sonra kendisi üçüncü çocuğudur. Şeyh Muhammed Ma'şuk, ikinci kez hac görevini yerine getirdiği sırada, Aralık 1395/1975 yılında Mekke'de vefat etmiştir. Cenazesi, Mekke'de Cennetu'l-Mualla mezarlığında, Hz. Hatice validemizin

30 Çağlayan, a.g.e., s. 226.

31 Çağlayan, a.g.e., s. 226.

32 *Doğu Anadolu Evliyalari*, s.120.

yakınına defnedilmiştir. Merhumun yetiştirdiği Molla Bedruddin ve Molla Veysi adında iki oğlu vardır.³³

Muhammed Ma'şuk, küçük yaştan itibaren İslamî ilimlere ve tasavvufa ilgi göstermiş kısa zamanda ilim tahsil etmiş ve daha küçük yaşta Şeyh Abdurrahman-ı Tâğî ve Şeyh Muhammed Ziyauddin'den ilim ve tasavvuf öğrenerek ilköğrenimine başlamıştır. İlmî icazetini, yörenin ünlü alimlerinden subaşı ailesinden olan Seyda Molla Abdalbaki'den almıştır. Belli bir süre sonra da Ohinli Şeyh Alauddin Efendi'den icazet almıştır.³⁴

Şeyh Muhammed Ma'şuk, Molla Muhyiddin el-Hawili, Molla Hasan el-Karanasî, Molla Hasan, Molla Huseyinî, Mirahura el-Butî, Molla Burhan, Molla Fethullah Pecarî, Molla Said-i Tahikî adında birçok alim ve halife yetiştirmiştir. Şeyh Muhammed Ziyauddin Efendi'nin halifesi Şeyh Ahmed Haznevî'nin yanında Nakşibendî-Halidî usulü üzere tarikat terbiyesi almış ve nihayetinde Şeyh Ahmed Haznevî'nin halifesi olmuştur. Şeyh Ahmed Haznevî'nin Şeyh Muhammed Ma'şuk'a gönderdiği dokuz mektup Şeyh Ahmed Haznevî'nin "Mektubat" adlı eserinde yer almaktadır.³⁵

Şeyh Muhammed Maşuk Efendi, bütün ömrünü ders vererek ve Nakşî şeyhi olarak geçirdi. Hasta olduğu dönemlerde dahi ders vermekten geri kalmamıştır. Onun ders halkalarından yüzlerce insan faydalanmış ve birçok ilim adamı yetiştirmiştir.³⁶

Sonuç ve Öneriler

Nurşin Medresesinde zahirî ve batınî ilimler bir arada verilmekteydi. Medresede yetişen insanlar aynı zamanda tasavvufî terbiyeden de geçirilmekte ve tarikat hayatı teneffüs ettirilmekteydi. Bu yönüyle medrese ve tekke kültürü aynı anda yaşandığı için Nurşin Medresesi, diğer birçok medresenin başaramadığı halkın ahlakına tesir etme, onları yönlendirme ve yetiştirme özelliğini de barındırmaktaydı. Medreseden yetişen yukarıda bahsi geçen şahsiyetler birer mutasavvıf da olduklarından toplumun manevî hayatına yön vermekteydiler.

Bunun yanı sıra Nurşin Medresesi, yalnızca küçük bir bölgeye tesir icra etmekle kalmamış gerek Doğu Bölgeleri ve gerekse Anadolu'nun çeşitli yerlerine kadar dolaylı yollarla uzanan bir mahiyet de arz etmekteydi. Ayrıca sadece yaşadıkları çağı etkilememiş aynı zamanda günümüze kadar uzanan bir Nakşî-Halidî gelene-

33 Çağlayan, *a.g.e.*, 227.

34 Çağlayan, *a.g.e.*, 227.

35 Çağlayan, *a.g.e.*, 227.

36 Çağlayan, *a.g.e.*, 227.

ğin merkezi olmuştur. Dolayısıyla içinde bulunduğumuz çağda çeşitli adlar altında hem tarikat kolları hem de cemaat oluşumlarına kadar uzanan yaşayan, yaşatılan düşünsel ve sosyal bir kurum halinde varlığını devam ettirmektedir.

Tekke ehli ile medrese ehlinin birbirini tamamlayıcı olarak fikirlerini maksatta buluşturmaları gerekir. Ancak görünen o ki, medrese ve tekke ehli tarih boyunca çokça fikir ayrılıkları içine düşmüşlerdir. Nurşin medresesinde gerçekleştirilen birliktelik hali, yaygınlaşmadıkça ana maksat olan Allah rızasına ulaşmaları mümkün görünmemektedir. İhtilafa düştükleri müddetçe toplumsal gelişmeye katkı sağlamları mümkün olmayacaktır. Tekke ve medrese ehlinin ihtilafları, gelişmelerinin önündeki en büyük engel durumundadır. Kendi alanlarının dışındaki meselelere karşı önyargılarla yüzeysel bilgi sahibi olarak meslekî bağınazlık yapmaktadırlar. Bu aşırı şekilde kendi alanlarına sahip çıkışları onları birbirlerine aşırı nefret, kendilerine de aşırı muhabbet hisleri içine hapsederek fonksiyonsuzlaştırmaktadır. Bundan kurtulmanın yegane çaresi, modern ilimleri medreseye nüfuz ettirmek, tasavvuf ehline ve eserlerine de yer vererek bütün tarafların birbirlerini tanımalarına fırsat sunmak gerekir. Böylece önyargılar ve yüzeysel bilgiler ortadan kalkarak birliktelik sağlanacaktır. Bu birliktelik hali de medrese ve tarikat ehlinin hakikat bilgisine ulaşmasının yolunu açacaktır.

Kaynakça

- Akgündüz, Murat, *Osmanlı Medreseleri*, Beyan Yay., İstanbul 2004.
- Çağlayan, Mehmet, *Şark Uleması*, Çağlayan Yay., İstanbul 1996.
- Çiçek, M. Halil, *Şark Medreselerinin Serencamı*, Beyan Yay., İstanbul 2009.
- Haznevî, Aladdin, *Hazret ve Şah-ı Hazne Hayat ve Menkıbeleri*, (çev. Abdullah Demiray), Semerkand Yay., İstanbul 2012.
- İldırar, Mehmet, *İşaretler*, Sey-Tac Yay., Adıyaman 2000.
- Komisyon, *Doğu Anadolu Evliyaları*, İstanbul 2004.
- Komisyon, *Evliyalar Ansiklopedisi*, İstanbul 1992.
- Korkusuz, M. Şefik, *Nehri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşibendi*, Kilim Matb., İstanbul 2010.
- Pakiş, Ömer, "Seyyid Sıbgatullah El-Arvasî ve Şeyh Abdurrahman-ı Tâgî", *I. Ulus-*

lararası Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri, İstanbul 2008.

Seyyid Abdulhekim el-Huseyni, *Sohbetler*, Umran Yay., İstanbul 1987.

Şeyh Alauddin, *Şeyh Hazret Muhammed Ziyauddin'in Mektupları*, (çev. Hasib Seven), İstanbul 1982.

Uçan, Salih, *Nakşibendî Şeyhlerinin Mukaddes Sözleri*, Akpınar Yay., İstanbul 1983.

Uluçam, Abdusselam, "Van ve Çevresindeki Osmanlı Medreseleri", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 2002.

Ustaoğlu, Seyyid Osman, *Geçmişten Günümüze Tarikatlar ve Silsileleri*, Ankara 2002.

Yalar, Mehmet, "Tatvan ve Çevresinde Tarihi Medrese Geleneği", *I.Uluslararası Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul 2008.

Yıldırım, Ahmet-Enbiya, *Şeyh Abdurrahman-i Taği'nin Mektupları*, Umran Yay., İstanbul 1994.